«فورگ»؛ ایستاده در تاریخ

فرخ نژاد– دژی که «پورگ» بنا نهاد آن قدر مستحکم بود که حال بعد از گذشت قرن ها هنوز سینه ستبر کرده و پابرجا ایستاده طوری که دست تطاول زمان هم نتوانسته آن را از پای درآورد.

ساکنان قلعه هم که تا ورود اعراب به ایران در همین دژ مستحکم جان پناه گرفته بودند وقتی احساس امنیت کردند خود را از قله به دامنه ها کشانده و حتی با مصالح قلعه آن سرپناهی امن برای خود ساختند که هنوز پابرجاست. معماری بناها هم تلفیقی از دو گونه معماری کوهستانی به دلیل موقعیت طبیعی و کویر به سبب موقعیت جغرافیایی آن است.

معماران عصر حاضر هم وقتی کتاب تاریخ این روستا را ورق زدند دیدند کمتر خدشه ای به هنر گذشتگان در فورگ وارد شده و بافت با ارزش آن را رنگ و لعاب تازه دادند و آن را همانند گذشته آراستند.

با پیرایشی که معماران اهل فن از مسجد بلال تا مسجد جامع انجام دادند جانی دوباره در بناها، کوچه ها و... این روستا جریان گرفت طوری که نفس تازه کردن دیوارهای کاهگلی، ساباط ها، خانه های پلکانی برون گرا و خانه های درون گرای کویری را می توان با تمام وجود حس کرد.

حدود ۵ سال از نوشدن قسمتی از بافت تاریخی فورگ می گذرد و اهالی آن هم از این کار بنیاد مسکن انقلاب اسلامی راضی اند و خرسند اما خواستارند که در بقیه بافت قدیمی این روستا هم جانی تازه دمیده و تمام روستا بهسازی و مرمت شود.

• اتمام بهسازی سال ۹۱

فورگ در فاصله ۱۲ کیلومتری اسدیه مرکز شهرستان درمیان و ۱۰۰ کیلومتری مرکز استان قرار دارد و بنا به گفته اهالی طرح بهسازی بافت با ارزش این روستا اواخر سال ۸۸ شروع شد و سال ۹۱ هم به اتمام رسید و همه اهالی از اجرای این طرح که از مسجد بلال تا مسجد جامع آن شامل یک فاز می شود راضی اند و خرسند.

برای اجرای طرح بهسازی بافت با ارزش فورگ ۷۳۰ میلیون تومان هزینه شد و همزمان با اجرای این طرح پروژه سپتیک روستا هم به اجرا درآمد.

روستای فورگ به سبب قلعه آن از شهرت خاصی در بین گردشگران داخلی و خارجی برخوردار است طوری که وجود این قلعه که قدمت آن به دوره ساسانیان برمی گردد، بافت تاریخی، خانه های تاریخی و با قدمت بالا، سرو کهنسال این روستا که بیش از نیم قرن عمر دارد و علاوه بر این ها موقعیت ویژه روستا سبب شده تا فورگ به عنوان روستای هدف گردشگری معرفی شود و میراث فرهنگی هم زیرساخت ها را برای حضور سرمایه گذاران و گردشگران به این نقطه هدف تاریخی فراهم آورد. هرچند تاکنون بهره ای نصیب اهالی فورگ از این بابت نشده است اما همین که هر سال فقط در تعطیلات نوروز حدود ۳ تا ۴ هزار گردشگر و دانشجو این روستا را به عنوان مقصد خود برمی گزینند جای بسی امیدواری است. علاوه بر این نیاز است تا امکانات اقامتی هم برای گردشگران در روستا فراهم شود تا افراد توریست فرصت بیشتری برای بهره بردن از فضاهای بافت با ارزش، هنر قالی بافی این روستا، دیدن قلعه فورگ، خانه های تاریخی توکلی، عظیمی و... حظ لازم را از این سفر ببرند.

بعلاوه ساعاتی را هم زیر سایه سار درخت سرو کهنسال این روستا بیارامند و سری هم به درخت چنار ۵۰۰ ساله دوشنگان که در نزدیکی این روستاست بزنند.

همچنین نیاز است تا تبلیغات بیشتری برای آشنایی افرادی که علاقه مند به تاریخ این سرزمین به ویژه آثار کهنی مانند قلعه فورگ و... هستند بشود تا شاهد رونق گردشگری و بهره مندی از مزایایی برای ساکنان این روستا باشیم.

• نیمی از اهالی رفتند

این روستا در حال حاضر حدود ۸۰۰ نفر جمعیت دارد و دو دهه قبل دو برابر ساکنان فعلی جمعیت داشته و سال خشکی ها سبب شده تا نیمی از اهالی آن به دلیل نبود کار به دیگر نقاط مهاجرت کنند.

با احداث دو بند خاکی در بالادست دو رشته قنات فورگ، اهالی این روستا امیدوارند با توجه بارندگی های خوب زمستان سال جاری کمی دبی آب قنات های روستا افزایش یابد و کشاورزی فورگ هم رونق گیرد. آن طور که اهالی فورگ می گویند تمام زیرساخت ها از برق، آب، راه دسترسی آسفالت و تلفن این روستا بهره مند است و تنها مشکلی که دارد این است که شبکه های سیما از کیفیت لازم برخوردار نبوده و برخی شبکه ها از پوشش دهی لازم برخوردار نیست.

بعلاوه چون اعتباری نیست سایت گردشگری این روستا و مرمت و بهسازی قلعه فورگ نیمه تمام رها شده

و هروقت اعتباری می رسد برای ادامه عملیات اجرایی این پروژه ها هزینه می شود.

به طور حتم بهترین فردی که می تواند در مورد ویژگی های بافت تاریخی فورگ اظهار نظر کند ناظر اجرای طرح بهسازی بافت با ارزش آن است که از فرودین سال ۸۷ تا مهر سال ۹۲ این کار را بر عهده داشت و در حال حاضر هم ناظر اجرای طرح بافت با ارزش خور خوسف است.

• بنا در دوره ساسانی

دکتر «غلامرضا اکرمی» که عضویت در هیئت علمی دانشگاه تهران را هم در کارنامه دارد می گوید: قدمت روستای فورگ شهرستان درمیان به دوره ساسانیان برمی گردد طوری که تا قبل از ورود اعراب به ایران هم نام آن «پورگ» بوده و یکی از سرداران ساسانی با نام «پورگ» این قلعه را بنا نهاده و ماموریت نگهبانی و پاسداری از این قلعه را بر عهده داشته است.

وقتی اعراب به ایران حمله می کنند نام آن به «فورگ» تغییر می یابد و به واسطه قدمت بالای قلعه آن که در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است روستای فورگ هم یک روستای تاریخی و با قدمت به حساب می آید. هرچند میراث فرهنگی نسبت به مرمت و بهسازی دژ کهن این روستا اقدام کرده اما نیاز است بیشتر از این ها به قلعه فورگ رسیدگی شود زیرا اگر این مکان احیا و بازسازی شود به دلیل موقعیت سوق الجیشی ویژه ای که دارد به طور حتم گردشگران داخلی و خارجی زیادی را به سوی خود خواهد کشاند.

وقتی قلعه فورگ نقش خود را به عنوان موقعیت نظامی از دست داد به گفته این دکتری معماری از دانشگاه شهید بهشتی تهران اهالی قلعه شروع می کنند به ساخت خانه در دامنه های این قلعه و چون دیگر قلعه فورگ متروک شده بود و متولی نداشت اهالی حتی از مصالح قلعه برای ساخت خانه های خود استفاده کردند. ساخت خانه های اهالی از دامنه ها به سطح کشیده شد طوری که تا کنار رودخانه ای که از روستا عبور می کند هم آمد و به نقاط هموار و مسطح رسید. همه این ها نشان از قدمت و شهرت این روستا به دلیل موقعیت جغرافیایی دارد.

بعلاوه موقعیت جغرافیایی فورگ در آن زمان سبب شد تا به واسطه آب و هوایی که داشت باغ های زیادی هم در اطراف این روستا با انواع و اقسام میوه های سردرختی و... احیا شود و این باغ ها تا حدود ۱۵ سال قبل که خراسان جنوبی تغییر اقلیم داد همان طور سرسبز و با صفا باشد اما با تغییر اقلیم و استمرار قهر طبیعت اهالی فورگ هم به جای زمین های کشاورزی و باغ هایی که انواع میوه های سردرختی زینت بخش آن بود زرشک که محصول کم آب خواهی است را کاشتند و اکنون این روستا تک محصول است و فقط زرشک دارد.

نظر عضو سازمان نظام مهندسی در مورد بافت تاریخی فورگ هم این است که بافت روستا از لحاظ توپوگرافی دارای معماری خاصی است و درواقع دو نوع معماری را می توان در این بافت دید.

• دو گونه معماری

یک نوع این معماری به توپوگرافی فورگ برمی گردد چون خانه های این روستا در سطح شیبداری احداث شده و حالت پلکانی دارد و باید گفت معماری کوهستانی است طوری که در این نوع معماری خانه حالت برون گرا داشته یعنی تمام پنجره ها و درهای واحدهای مسکونی به بیرون دید دارد.

علاوه بر این هرچه احداث واحد های فورگ به سطح نزدیک می شود معماری آن حالت جلگه ای و کویری به خود می گیرد و درون گرا می شود هرچند گاهی دو نوع معماری کوهستانی و جلگه ای با یکدیگر تلفیق شده و در دامنه ها و نقاط شیبدار هم هر دو نوع معماری به چشم می خورد.

به گفته دکتر «اکرمی» وجود دو نوع معماری در بافت تاریخی فورگ به موقعیت طبیعی و جغرافیایی آن برمی گردد یعنی موقعیت طبیعی سبب شده تا خانه

ها بیشتر پلکانی باشد و قرارگیری جغرافیایی آن در منطقه کویری ایجاد واحد های مسکونی که متاثر از این موقعیت است را باعث شده است.

تلفیق این دو نوع معماری بافت تاریخی فورگ را در بین بافت های با ارزش دیگر شاخص، منحصر به فرد و متمایز کرده است.

بعلاوه در روستاهای کوهپایه ای به طور معمول برای احداث بناها از سنگ و چوب استفاده شده، سقف ها چوبی و مسطح است اما در مناطق کویری و جلگه ای از خشت و گل استفاده شده و سقف ها هم قوسی و گنبدی است که در روستای فورگ هر دو نوع معماری گاهی جداگانه و در بعضی از موارد نیز با هم تلفیق شده است.

شاید همین شاخص های معماری ویژه و متفاوت بافت تاریخی فورگ سبب شده تا بنیاد مسکن انقلاب اسلامی هم مصمم به اجرای طرح بهسازی بافت با ارزش این روستا شود.

• گلایه از اجرای ناقص طرح

ناظر اجرای طرح بهسازی بافت با ارزش فورگ در عین حال که این کار بنیاد مسکن را برای زنده کردن مجدد بافت های تاریخی اقدامی بسیار ارزنده می داند اما نقص طرح بهسازی را کامل اجرا نشدن طرح در تمام روستا عنوان می کند.

به گفته دکتر «اکرمی» وقتی در قسمتی از یک نقطه روستایی طرح بافت با ارزش به اجرا درآید و در بخش دیگری عملی نشود سبب نوع دوگانگی بین اهالی آن روستا شده و می تواند صدمات اجتماعی هم در پی داشته باشد.

بعلاوه وقتی در تمام نقاط یک روستا طرح بهسازی به اجرا در می آید همه اهالی خود را موظف به حفاظت از آن می دانند زیرا زمانی که کار بهسازی به اتمام رسید بنیاد مسکن هم آن را به حال خود رها می کند و با توجه به محدودیت های اعتباری که وجود دارد دهیاری ها هم بودجه برای حفاظت و نگهداری ندارند تا اختصاص دهند.

بنا به گفته این کارشناس معماری در حدود یک سوم روستای فورگ طرح بهسازی بافت با ارزش به اجرا درآمده اما بیشتر روستا همان طور باقی مانده است.

همچنین نیاز است تا سازمان مدیریت و برنامه ریزی وقتی اعتباری برای بهسازی طرح های بافت با ارزش مصوب می کند آن قدر بودجه در نظر بگیرد تا بتوان به وسیله آن تمام روستا را پوشش داد.

علاوه بر این اهالی روستا هم که از توان و تمکن لازم برخوردار نیستند تا بتوانند ادامه کار را خودشان برعهده گیرند.

• تهدید دیگر

مسئله دیگری که بافت های با ارزش روستایی از جمله فورگ را تهدید می کند اجرای پروژه های آب، برق، گاز و تلفن است که به گفته دکتر «اکرمی» چون از زیرساخت گاز محروم است بیم آن می رود که با اجرای شبکه گازرسانی پروژه طرح بهسازی فورگ هم در معرض تخریب قرار گیرد و لازم است شرکت هایی مانند مخابرات، گاز، برق و آب پیش بینی های لازم در این زمینه را قبل از اجرای طرح بهسازی انجام داده تا بعد این بافت ها در معرض تخریب قرار نگیرد.

همچنین تامین این زیرساخت ها باید منطبق بر معماری آن روستا باشد.

این کارشناس معماری می گوید: روستای فورگ به لحاظ تاریخی و وجود قلعه آن مورد توجه جهانگردان خارجی و گردشگران داخلی است اما برای این که استقبال جهانگردان و گردشگران از این روستا بیشتر شود نیاز است تمام روستا بهسازی و زیرساخت های لازم برای گردشگران به منظور اقامت آن ها فراهم تا از این طریق درآمدی هم نصیب اهالی شود.

لیست منتخب شعبات فروش روزنامه خراسان

نام سوپر	نشانی	نام سوپر	نشانی	نام سوپر	نشانی
نوید	توحید ۳ حاشیه میدان	رضا	خ مدرس انتهای شهید تیمورپور	پردلی	پاسداران چهارراه شهدا گمنام پارک
نگین	نبش توحید ۸	پردیس	۲۰متری اول مدرس	پروما	خ پاسداران نبش باهنر شرقی
لوازم التحریر پارسه	بین توحید ۱۰ و ۱۲	بهدانی	آخر ۲۰ متری اول مدرس پاساژ الماس	قدس	نبش پاسداران ۱۰
لوازم التحریر قانم	بین توحید ۱۱ و ۱۳	بهشیران	۲۰متری دوم شرقی مدرس پ ۶۷	کمالی	نبش پاسداران ۱۵
گلستان	بین توحید ۱۳ و ۱۵	پامچال	خ مدرس خ خلیل طهماسبی ۲	جماران	آخر خ پاسداران تقاطع جماران
مهدی	نرسیده به توحید ۱۳	نیاوران	۲۰متری سوم شرقی مدرس نبش چهارراه اول	امین	خ بهشتی نبش بهشتی ۱۳
شقایق	بین توحید ۱۹ و ۲۱	آرش اسپورت	خ مدرس	چهکندی	نبش بهشتی ٤
خسروی	نبش توحید ۲۱	معتمد	خ امام موسی صدر شرقی نبش خیابان بعثت	جلگه	خ بهشتی نبش شیرین شرقی
دالیا	نبش توحید ۲۵	حسین	خ امام موسی صدر غربی چهارراه استقلال	دهکده	خ بهشتی ۱۹ پ ۱۰۳
پریا	نبش توحید ٤٤	کتابفروشی خوارزمی	نبش مدرس ۲	سیب	بین طالقانی ۵ و ۷
امیر	نبش توحید ٤٤	احسان	خ میرزا کوچک خان غربی روبروی سوپر رسول	کتابفروشی فیضیه	بین طالقانی ٦ و ۸
نظامی	خ توحید نبش رشادت	مکث	۲۰ متری دوم شرقی مدرس نبش خ شهید تیمور	نوین	بین طالقانی ۹ و ۱۱
لوازم التحریر آسیا	نبش مدرس ۳	ستاره شب	خ مدرس تقاطع شهید محلاتی	آبی	بین طالقانی ۱۲ و ۱٤
لوازم التحریر به نشر	مدرس ۲۵ پ ٤	مواد غذایی آسیا	۲۰متری سوم مدرس نرسیده به سیدجمال الدین	ترش و شیرین	ابتدای طالقانی روبروی مهدیه
یادگار	مدرس ۲۸ چهارراه اول	خلیج فارس	خ امام موسی صدر غربی نرسیده به تمنای باران	بهاران	بین قدس ۵ و ۷ پ ٦٨
الغدیر	۲۰متری دوم شرقی روبروی پارک وحدت	شقایق	خ میرزا کوچک غربی نبش چهارراه نبوت روبروی مسجد	انتشارات مدرسه	خ طالقانی جنب دادگستری
نوژا	نبش مدرس ۳۲	شقایق	محلاتی روبروی رستوران مدائن	بهاران	بین قدس ۵ و ۷ پ ٦٨
پروما۲	خ مدرس تقاطع محلاتی	پاییزان	خ محلاتی روبروی پمپ بنزین	عرفان	عدل ۷ پ ۳۷